

predana arhivu Orijentalnoga instituta. Upravo je Predrag Belić u doktorskoj disertaciji obradio razdoblje od pedeset godina djelovanja Družbe Isusove na kulturološkom području Balkana (1546.–1597.) prije osnivanja kolegija, odnosno odgojno–obrazovnih institucija Družbe Isusove.

Prva cjelina, koja se sastoji od dva poglavlja odnosi se na veze između isusovaca i Južnih Slavena u vrijeme zasjedanja Tridentinuma i za uprave prve trojice generala Družbe Isusove (1546.–1573.). U prvom poglavlju autor objašnjava stanje u slavenskim zemljama i zašto katolicizam u tim krajevima očekuje pomoć od Družbe Isusove. U drugom poglavlju iznosi podatke o južnoslavenskim korifejima reformacije u borbi s isusovcima. Već navedeno prvo poglavlje u pet tematskih cjelina opisuje prvi kontakt Južnih Slavena i Družbe Isusove. Prema doktorskoj disertaciji poglavlje započinje odbijanjem isusovca Klaudija Jaya da postane biskup u Trstu, zatim ulogom kolegija Germanicum u odgoju klera, dolaskom prvih isusovaca u Sloveniju i pokušajima da se osnuje kolegij. Drugo poglavlje sastoji se od tri cjeline. Zapčinje opisom djelovanja nekadašnjega katoličkoga biskupa Paola Vergeria, a nastavlja se opisom utjecaja Matije Vlačića Ilirika i drugih protestantskih teologa na južnoslavenske zemlje.

Drugo razdoblje, koje se također sastoji od dva poglavlja, opisuje provođenje tridentskih dekreta preko apostolskih vizitacija i pokušaj da se za Južne Slavene osnuju isusovački kolegiji (1573.–1597.) Prvo poglavlje iznosi odnos prema pravoslavnom i islamskom svijetu, a u drugom poglavlju autor opisuje susret isusovaca s kršćansko–slavenskim istokom. U četiri tematske cjeline prvoga poglavlja autor opisuje nakanu pape Grgur XIII., koji je poslao Družbu Isusovu na Balkan. Nadalje, na-

vedeni dio poglavlja opisuje stanje društva i kulture stanovništva (katoličkoga i pravoslavnoga) na koji su naišli misionari Družbe Isusove. Predrag Belić iznosi podatke misionarenja za područje Dubrovnika, Trebinja, južne Srbije i “mletačke” Albanije. Drugo poglavlje u četiri tematske cjeline opisuje djelovanje misionara Družbe Isusove u krajevima turskoga Balkana, posebno se autor u jednoj od tematskih cjelina osvrće na pastoral isusovaca u Carigradu.

Doktorska disertacija Predraga Belića predstavlja važan doprinos shvaćanju određenih dijelova crkvene povijesti 16. stoljeća na području balkanskoga poluotoka i misionarskoga djelovanja Družbe Isusove među Južnim Slavenima. Stoga smatram da navedena doktorska disertacija predstavlja veliki doprinos za daljnja teološka i povijesna istraživanja djelovanja Družbe Isusove među Južnim Slavenima.

Ivan Božić

Daniel Patafta, *Franjevačko 13. stoljeće: Povijest, teologija, duhovnost*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2018, 465 str.

Daniel Patafta na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu predaje kolegije iz povijesti Crkve, a u novije vrijeme posebno istražuje srednjovjekovnu povijest Crkve s naglaskom na početke Franjevačkoga reda. Roden je u Rijeci 11. svibnja 1980. godine. Akademski stupanj magistra znanosti iz znanstvenoga područja humanističkih znanosti, znanstvenoga polja povijest stekao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2007. godine, a doktorsku disertaciju obranio je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2016. godine. Član je Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu. Autor je većega broja znanstvenih radova iz

područja hrvatske nacionalne i crkvene povijesti prve polovice 20. stoljeća, kao i radova iz franjevačke povijesti i teologije, te organizator dvaju međunarodnih znanstvenih simpozija i suorganizator jednoga domaćega simpozija. Knjigu je posvetio fra Petru Filiću, franjevcu i svećeniku.

U izdanju Kršćanske sadašnjosti objavio je knjigu *Franjevačko 13. stoljeće: Povijest, teologija, duhovnost*. Knjiga obuhvaća 465 stranica i podijeljena je na dva glavna dijela ili poglavlja. Prvo poglavlje nosi naslov *Povijest* i sadržava dva podpoglavlja: *Politički i duhovni horizonti 12. i 13. stoljeća* te *Povijest Franjevačkog reda od Franje Asiškog do kraja 13. stoljeća*.

Čitavo prvo poglavlje knjige izuzetno je važno za hrvatsku historiografiju općenito, ali i za crkvenu posebno, jer autor donosi iz autentičnih izvora političko–društveni i crkveno–kulturalni kontekst i povijest nastanka europskih gradova, te povijest nastanka Franjevačkoga reda koristeći se originalnim crkvenim i franjevačkim analizama toga doba. Analizira burno stanje u Franjevačkom redu nakon smrti sv. Franje Asiškoga, posebno razdoblje generalata brata Ilije (str. 105–111), zatim nastanka raznih provincija unutar Franjevačkoga reda (str. 111–117) te generalata Ivana iz Parme (str. 117–129) i sv. Bonaventure (str. 129–142).

Završni dio prvoga poglavlja knjige donosi povijest Franjevačkog reda od sv. Bonaventure do kraja 13. stoljeća, te razdoblje spiritualaca i njihova doktrinalnoga nauka (str. 142–179).

Drugo poglavlje knjige nosi naslov *Teologija i duhovnost*, a sadržava 8 podpoglavlja: 1. *Filozofija i teologija sveučilišta 13. stoljeća*; *Duhovno i teološko dočitanje spisa sv. Franje Asiškoga*; *Sveti Antun Padovanski, "Doctor Evangelicus" prvi učitelj Franjevačkog reda*; *Aleksandar Haleški: Početak franjevačke teologije*; *Bonaventura Banjoređijski, "Doctor Se-*

raphicus": *Vrhunac franjevačke teologije i duhovnosti 13. stoljeća*; *Petar Ivan Olivi: Antropologija, egzegaza i teologija papinstva*; *Engleska franjevačka škola 13. stoljeća*; *Franjevačka mistika 13. stoljeća*.

Iz sadržaja drugoga poglavlja vidljivo je da ono donosi pravi mali biser ne samo franjevačke teologije i duhovnosti, nego i europske u svojim znanstvenim začetcima. Drugo poglavlje započinje s najvažnijom karakteristikom 13. stoljeća, a to je nastanak i razvitak sveučilišta s dvojicom najeklatantnijih predstavnika, sv. Bonaventurinom i sv. Tomom Akvinskim (str. 183–211). Svojevrsna novost i možemo reći originalnost ove knjige treće je podpoglavlje, kojie donosi značenje i teološki nauk sv. Antuna Padovanskoga, koji na našem govornom području nije dovoljno istražen i iznesen na jedan sustavniji način, kao u ovoj knjizi (str. 256–271), a upravo je Antun Padovanski prvi učitelj teologije u Franjevačkom redu.

Početak znanstvene teologije u Franjevačkom redu ipak se veže uz ulazak Aleksandra Haleškoga u Franjevački red te se time, kako ističe Daniel Patafta "počinje formirati franjevačka škola zasnovana na augustinovskom i platonističkom nauku koji će predstavljati matricu misaonog djelovanja te škole kroz niz stoljeća" (str. 271–272). Važno je spomenuti kako na našem govornom području teološki i filozofski nauk Aleksandra Haleškoga gotovo da je nepoznat i neproučen te time ova knjiga dobiva još na većoj važnosti. U sklopu niza znanstvenih konferencija *Franjevački velikani*, jedna je konferencija bila posvećena upravo Aleksandru Haleškomu 2015. godine.

Teološka i duhovna misao sv. Bonaventure predstavlja vrhunac ovoga djela, kao i vrhunac franjevačke teologije i duhovnosti 13. stoljeća. Autor je posebno istaknuo Bonaventurin kristocentrizam, što stoji u središtu njegove

teologije. Autor ističe: “Cjelokupna Bonaventurina teološka misao jest kristocentrična, zato i njegov teološki sustav započinje Kristovim otajstvom [...] tako da je njegov kristocentrizam usko povezan s teocentrizmom” (str. 312). Također donesen je Bonaventurin nauk o egzemplarizmu (str. 323–327), teoriji prosvjetljenja (str. 331–332), soteriologiji (str. 332–334), eshatologiji i teologiji povijesti (str. 360–365). Ističemo kako se autor oslanja i na poznato djelo Étiennea Gilsona *Filozofija u srednjem vijeku*, pogotovo zato što je Gilson jedan od najvećih ne samo povjesničara srednjega vijeka, nego i filozof koji je ponovno aktualizirao skolastičku teologiju i filozofiju njezinih najvećih i najvrjednijih predstavnika.

Možda najnepoznatije ime na našem govornom području ono je Petra Ivana Olivija. Autor knjige za njega kaže: “Olivi je svakako i danas jedan originalan i zanimljiv filozof 13. stoljeća. Iako nije sistematičan i jasan u svojim spisima kao Toma Akvinski, iako nije tako briljantan analitičar kao Ivan Duns Scot, Olivi je u isto vrijeme originalan i provokativan mislilac toga vremena” (str. 373). O životu i djelu Petra Ivana Olivija na jednom mjestu možemo pronaći samo u ovoj Patafinoj knjizi. Vrijedno je istaknuti i englesku franjevačku školu sa svojim najistaknutijim predstavnicima: Rogerom Baconom, Robertom Grossetesteom i Johnom Peckamom (str. 399–433), u kojoj leže početci eksperimentalne znanosti staroga kontinenta. O Baconu i Grossetesteu također su održani znanstvene konferencije u sklopu niza *Franjevački velikani* u Zagrebu 2014. i 2016. godine. Zadnji dio knjige posvećen je franjevačkoj mistici 13. stoljeća, gdje ističemo mistiku Rajmunda Lulskog (str. 444–445).

Patafta je ovom knjigom doprinio ne samo hrvatskoj historiografiji, kako onoj nacionalnoj tako, i onoj crkvenoj,

nego također i teologiji i duhovnosti. U središtu teologije i duhovnosti stoji osoba Isusa Krista, objavitelja Boga trojstvene ljubavi, ili kristocentričnost teologije i duhovnosti, a to je bila karakteristika Franjevačkoga reda od svojega početka, što Patafta kontinuirano pokazuje kroz teološki nauk najistaknutijih franjevačkih teologa 13. stoljeća.

Tomislav Smiljanić

Vicko Kapitanović (ur.), *Župa Ogorje: Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća*. Split: Kulturni sabor Zagore, Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja, Župa sv. Jure mučenika, Ogorje, Župa sv. Franje Asiškog, Crivac i Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, 2017.

Vicko Kapitanović rođen je 12. lipnja 1944. godine u Ogorju. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, Franjevačku klasičnu gimnaziju pohađao je u Sinju i Zagrebu, a Filozofsko–teološki studij u Makarskoj. Mladu misu proslavio je u rodnom Ogorju 30. lipnja 1968. godine. Od 1969. do 1974. u Rimu je studirao crkvenu povijest. Bio je profesor na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju od 1972. do 1974. godine. U Rimu je od 1975. do 1977. radio na doktorskoj disertaciji koju je obranio 1977. godine. Od te godine do 1999. živio je u Makarskoj, gdje je bio profesor na Bogosloviji te rektor Bogoslovije. Od 1999. bio je profesor na KBF–u u Splitu, a gostujući profesor bio je na Filozofskom fakultetu u Splitu te Pedagoškoj akademiji u Mostaru. Vikar provincije bio je od 1988. do 1991., definator provincije od 1979. do 1982., te provincijski knjižničar i arhivar od 1982. do 2015. godine.

Pred Božić 2012. godine javio mi se fra Vicko i rekao da ga “njegov tentaju” da objavi zbornik o župi Ogorje. Odmah smo se dogovorili — krećemo s radom.